
ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ В УПРАВЛІННІ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 330.131.5

Назар Миколайович АРХІПОВ

аспірант,
кафедра економіки та фінансів підприємства,
Київський національний торговельно-економічний університет
E-mail: nazararhipov91@gmail.com

ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПЦІЙ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Архіпов, Н. М. Еволюція концепцій ефективності підприємства [Текст] / Назар Миколайович Архіпов // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярошук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2017. – Том 27. – № 3. – С. 159-165. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. Проблема ефективності діяльності підприємства не втрачає своєї актуальності впродовж усього розвитку економічної теорії. Перед людством завжди поставала проблема – досягнути бажаного результату з найменшими витратами. То ж не дивно, що поняття «ефективність» початково з'явилося в економічній літературі, а пізніше знайшло своє відображення і в інших галузях науки. Особливо актуальною вона є у прикладній економіці, з огляду на те, що ефективна діяльність підприємства – невід'ємна умова його існування в ринкових умовах.

Мета статті полягає у дослідженні еволюції концепцій ефективності та уточнення на цій основі сутності поняття «ефективність функціонування підприємства».

Результати. Визначено основні етапи еволюції та проаналізовано сучасні підходи до поняття «ефективність» у науковій економічній думці. Запропоновано власну дефініцію поняття ефективність. Дослідження ґрунтується на принципах системного підходу та здійснювалось із застосуванням методів абстракції, аналізу й синтезу, систематизації й узагальнення.

Ключові слова: ефективність; історія економічної думки; діяльність підприємства; ресурсна теорія фірми; теорія зацікавлених сторін.

Nazar Mykolayovych ARHIPOV

PhD Student,
Department of Economics and Finance of the Enterprise,
Kyiv National University of Trade and Economics
E-mail: nazararhipov91@gmail.com

EVOLUTION OF THE CONCEPTS OF THE EFFICIENCY OF THE ENTERPRISE

Abstract

Introduction. The problem of the effectiveness of the enterprise does not lose its relevance throughout the development of economic theory. People have always faced the problem to achieve the desired result at the least cost. It is not surprising that the concept of "efficiency" has originally appeared in economic literature, and later it was reflected in other branches of science. It is especially relevant in the applied economy due to the fact that the effective activity of the company is an indispensable condition for its existence in market conditions.

Purpose. The article aims to study the evolution of the concept of efficiency and on its basis to clarify the essence of the concept of "efficiency of the operation of the enterprise".

Results. The basic stages of the evolution of the concept of efficiency in the scientific economic thought have been determined. The modern approaches to the definition of "efficiency" have been analysed. Author's definition of

---

© Назар Миколайович Архіпов, 2017

---

efficiency has been given. The research which is based on the principles of a systematic approach has used the methods of abstraction, analysis and synthesis, systematization and generalization.

Keywords: *efficiency; history of economic thought; enterprise activity; resource theory of the firm; theory of stakeholders.*

JEL classification: B41

Вступ

Проблема ефективності діяльності підприємства не втрачає своєї актуальності впродовж усього розвитку економічної теорії. Перед людством завжди поставала проблема – досягнути бажаного результату з найменшими витратами. То ж не дивно, що поняття «ефективність» початково з'явилося в економічній літературі, а пізніше знайшло своє відображення і в інших галузях науки. Особливо актуальною вона є у прикладній економіці, з огляду на те, що ефективна діяльність підприємства – невід'ємна умова його існування в ринкових умовах.

Ефективність як економічна категорія була предметом дослідження багатьох зарубіжних економістів, серед яких: Е. Долан, П. Друкер, Г. Емерсон, Ф. Кене, Д. Кліланд, К. Макконел, М. Мароші, Т. Мен, М. Мескон, В. Парето, В. Петті, Д. Рікардо, Д. Сінк, А. Сміт, Й. Шумпетер. Серед вітчизняних дослідників проблему ефективності підприємства активно досліджували І. О. Бланк, І. Ю. Власова, В. М. Колот, Л. І. Кравченко, А. А. Мазаракі, Н. О. Мелушова, О. І. Олексюк, С. Ф. Покропивний, Г. В. Савицька та ін. У роботах зазначених авторів висвітлюються підходи до розуміння сутності ефективності підприємства, методичних підходів до її вимірювання. Попри велику кількість досліджень з цього напрямку наразі відсутня єдина трактовка цього терміну та, відповідно, методологія управління ефективністю підприємства, що потребує подальших розвідок.

Мета статті

Мета полягає у дослідженні еволюції концепцій ефективності та уточнення на цій основі сутності поняття «ефективність функціонування підприємства».

Виклад основного матеріалу дослідження

Одним з перших дослідників, хто зацікавився проблемою ефективності на рівні державного управління, був Томас Мен (1571–1641). У своєму трактаті «Багатство Англії в зовнішній торгівлі» Т. Мен як теоретик ідей меркантилізму заклав основи концепції прибуткової зовнішньої торгівлі: «... я приймаю, як установлене, і жодна розумна людина не стане цього заперечувати, що ми не маємо інших можливостей розбагатіти, як тільки за допомогою зовнішньої торгівлі. А як одержати ці гроші за допомогою нашої зовнішньої торгівлі, я вже довів: це досягається тим, що вивіз наших товарів повинен перевищувати вартість увезених нами для власного споживання іноземних товарів» [1, с. 71]. У цій цитаті можна побачити передумови формування поняття «прибутковість», яку пропонується визначати як співвідношення результатів та витрат, що визначається співвідношенням між результатами і витратами.

Адам Сміт (1723–1790) як представник класичної школи не розкривав «ефективність» як самостійне економічне поняття. Він вживав термін «продуктивність» у значенні результативності і використовував його для оцінки урядових або приватних цілей залежно від того, сприяли вони пошквалюванню економічного життя чи ні [2, с. 7].

Згодом в XIX ст. термін «ефективність» вже в новому контексті почав використовувати Д. Рікардо. Він розглядав «ефективність» як відношення результатів до певних витрат, тим самим досліджуючи ефективність як економічну категорію. Саме з того часу поняття «ефективність» набуває статусу економічної категорії і продовжує розширювати своє застосування не тільки в економіці, а й для оцінки різноманітних дій. У кінці XIX ст. неокласична школа також звертала увагу на ефективність і розглядала її як результативність. Так італійський економіст В. Паретто стверджував, що під ефективністю слід розуміти відношення витрат і результатів [3, с. 70].

Модель економічної ефективності, запропонована В. Паретто, зазначає, що добробут суспільства досягає максимуму, а розподіл ресурсів стає оптимальним, якщо будь-яка зміна цього розподілу погіршує добробут хоча б одного суб'єкта економічної системи [4].

Ефективний розподіл благ В. Паретто було доповнено англійським економістом Артуром Пігу, який визначив індивідуальний добробут як сукупність добробуту економічного, а також низки нематеріальних факторів, таких, як характер роботи, умови довкілля, взаємовідносини з соціумом, соціальний статус, умови життя, суспільний порядок та безпека.

У 1908 р. Г. Емерсон написав книгу «Ефективність як основа виробничої діяльності і заробітної плати», де вперше були викладені наукові погляди на ефективність праці з управлінського погляду. Ним

було запропоновано два способи вирішення неефективності: розробка методів, що дали б змогу працівникам досягти максимальних результатів; здійснення ретельного аналізу всіх елементів праці й навчання працівників ефективним способам використання праці [5].

Деяко пізніше, в 1912 році, вийшла книга Г. Емерсона під назвою «Дванадцять принципів продуктивності», в якій зазначалося, що «найвищий керівник не може вимагати безглуздої покори навіть від учня-чорнороба. Обоє вони створили машину і обоє зобов'язані служити їй тому, що якщо не буде уваги до неї, якщо не будуть задоволені всі її потреби, то вона відмовиться працювати продуктивно, а то й зовсім зупиниться» [6]. У своїх працях він вживав «ефективність» як максимально корисне співвідношення між сукупними витратами та економічними результатами, тим самим пов'язуючи ефективність з функціональністю [6]. Віддача від використання засобів праці як один із принципів продуктивності в Г. Емерсона виступає умовою підвищення результативності виробництва. Як фактор ефективної роботи висувається вміння керувати й управляти машинним виробництвом [5].

К. Макконелл і С. Брю в праці «Економікс» стверджують, що ефективність характеризує зв'язок між кількістю одиниць обмежених ресурсів, які використовуються в процесі виробництва, та отриманою кількістю потрібного продукту. Збільшення кількості продукту, отриманого від певного обсягу витрат, вказує на підвищення ефективності, а зменшення обсягу продукту від такої кількості витрат вказує на зниження ефективності [7].

Інституціоналізм (представники: Г. Адамс, Т. Веблен, Дж. Коммонс та ін..) виник приблизно в той самий час, що і неокласична теорія, яка розглядала «економіку в чистому вигляді». Проте інституціоналісти вважали, що економіка не може існувати окремо від суспільних інститутів, більш того, на думку Т. Веблена [8], неможливо казати про принцип оптимізації в економіці, оскільки в ринковій економіці споживачі піддаються різноманітному тиску як суспільному, так і психологічному, який змушує їх ухвалювати нерозумні рішення.

Ефективність розподілу в сучасній інституціональній економіці визначається теорією ігор, що розроблена Дж. Фон Нейманом, О. Монгенштерном та була вдосконалена Дж. Нешем, а не моделлю загальної рівноваги Парето. У ринковій ситуації економічний суб'єкт керується не принципом оптимізації за Парето, а принципом задоволеності. З іншого боку, розглядаючи фірму як систему контрактів, які дозволяють зменшити транзакційні витрати, саме мінімізацію останніх розуміють як критерій ефективності функціонування підприємства.

До 1958 року Г. Саймон провів фундаментальні дослідження організаційної поведінки та процесів прийняття рішень, випустив спільну з Дж. Марчем працю «Організації». У 1963 році Р. Сайерт та Дж. Марч опублікували працю «Поведінкова теорія фірми» [9], де досліджували залежність ефективності діяльності фірми від процесу прийняття економічних рішень. Таким чином, вперше було виявлено залежність технічної ефективності діяльності підприємства, тобто ефективності процесу виробництва продукту, від процесу управління підприємством, а з іншого боку доводять, що ринкові агенти поводяться не повністю раціонально і обирають прийнятні рішення, а не найбільш ефективні.

Розвиток теорії зацікавлених сторін зміщує акценти на необхідність задоволення інтересів різних стейкхолдерів. Відповідно до цієї теорії ефективність підприємства визначається здатністю задовольняти економічні інтереси різних зацікавлених сторін.

Відповідно до моделі підприємства Е. Фрімена, менеджмент повинен вести справи так, щоб інтереси всіх стейкхолдерів не порушувалися. Наприклад, Фрімен стверджував, що акціонери отримують набагато більше вигоди в довгостроковій перспективі, якщо інтереси інших зацікавлених сторін (споживачів, постачальників, працівників, тощо) не залишатимуть без уваги. На його думку, тільки у злагодженій багатовекторній політиці управління можна знайти відповідь на загрози, які створює сучасне ринкове середовище, що прямує до глобалізації й невизначеності [10, с. 33].

Проте в практичній площині підприємство має навчитись визначати ключових стейкхолдерів, ідентифікувати їх інтереси та ранжувати порядок задоволення, що є визначальним чинником ефективної діяльності.

Р. Коуз та О. Вільямсон [25; 26] визначають ефективність діяльності через рівень транзакційних витрат. У їхніх роботах ці витрати виступають у ролі перешкод для укладання угоди між підприємством та клієнтами або постачальниками. В ідеальній ситуації таких витрат не повинно бути взагалі, оскільки якісний товар має сам себе продавати.

Останнім часом потужного розвитку набуває ресурсна теорія фірми, в межах якої постулюється теза щодо визначального значення унікальних ресурсів, що складно копіюються у забезпеченні ефективності підприємства і набуття ним стратегічних конкурентних переваг. В узагальненому вигляді еволюція концепцій ефективності наведена в табл. 1.

Таким чином, дослідження та періодизація еволюція концепцій ефективності, дозволяють стверджувати, що розвиток теорії ефективності тісно пов'язаний з генезою теорії фірми, концепції цільової функції підприємства та підходами до ідентифікації основних чинників стратегічного розвитку.

Таблиця 1. Еволюція теорії ефективності

Етапи	Основні ідеї	Представники
Класичний етап сер. 19 – поч. 20 ст.	Ефективність як відношення результату до загальних витрат	Г. Емерсон, К. Маркс, Т. Мен, Д. Рікардо, А. Сміт
Концепція ефективної рівноваги Кінець 19 – початок 20 ст.	Ефективність як досягнення стану рівноваги, максимальне сукупне задоволення потреб.	В. Паретто, А. Пігу
Поведінкова концепція ефективності 40-60 рр 20 ст.	Формування ефективності відбувається у процесі ринкових взаємодій на основі балансування попиту і пропозиції. В ринковій ситуації економічний суб'єкт керується не принципом оптимізації за Парето, а принципом задоволеності.	Г. Адамс, Т. Веблен, Дж. Коммонс, Дж. Марчем, К. Менгер, О. Монгенштерн, Дж. Фон Нейман, Дж. Неш, Г. Саймон, Р. Сайерт,
Неокласичний етап Кінець 20 – початок 21 ст.	Ефективність як відношення результату, та витрат, що були понесені безпосередньо для отримання даного результату	М. Альберт, С. Брю, Р. Дорнбуш, Х. Лібенштайн, К. Макконелл, М. Х. Мескон, С. В Мочерний, О. І. Олексюк, С. Фішер, С. Т. Хачатуров, Ф. Хедоурі, А. Д. Шеремет, Р. Шмалензі
Концепція трансакційних витрат 40-90 рр. 20 ст.	Ефективність як мінімізація трансакційних витрат підприємства	Р. Коуз, О. Вільямсон
Концепція цільового управління 1954-2000 рр.	Ефективність як ступінь досягнення мети	А. Д. Виварец, Л. В. Дістергефт, Е. Долан, П. Друкер, Я. Зеленецький, Д. Скотт, Ю. П. Сурмін, Д. Хан, В. Янік
Теорія зацікавлених сторін 1984-2000 рр	Ефективність як максимальне задоволення інтересів усіх ключових стейкхолдерів фірми	П. Данселмі, Т. Дональдсон, Л. Престон, Е. Фрімен,
Ресурсна концепція фірми 1984-2004 рр.	Ефективність як результат формування та використання унікальних ресурсів	Р. Грант, Р. Нельсон [28], Е. Пенроуз [27], С. Прахалад, С. Уінтер, Дж. Хамел

*Власна розробка.

Узагальнення трактувань ефективності у прикладній економіці дозволяє виокремити два основні підходи до визначення категорії «ефективність». Перший підхід визначає її через значення результативності, тобто відповідає на питання, яких результатів досягнуто і за яку ціну, скільки і яких ресурсів було витрачено на досягнення отриманих результатів. У цьому підході ефективність розглядається як співвідношення результатів та витрат. Критеріями першого підходу є «витрати-результат». Другий підхід характеризує ефективність з позиції досягнення мети. Він відповідає на питання, чи досягли ми поставленої мети, наскільки ми до неї наблизились. Критеріями підходу є «результат-мета».

Розгляд поняття «ефективність» у значенні результативності є характерним для більшості зарубіжних вчених, проте частина з них розглядає ефективність як внутрішній параметр функціонування підприємства, а частина – як зовнішнє поняття, прив'язане до ринку ресурсів, товарів і т. ін. Так М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі вважають, що ефективність характеризується співвідношенням між обсягом виробництва продукції і необхідними для її виготовлення ресурсами, тобто визначається як внутрішній параметр функціонування підприємства, віддзеркалюючи ефективність використання ресурсів [11]. Водночас Х. Лібенштайн, С. Фішер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензі оцінюють ефективність як зовнішнє поняття. Американський економіст Х. Лібенштайн увів поняття «Х-ефективність» в економіці. Функціонування підприємства вважають Х-ефективним, якщо воно виробляє (реалізує) за наявних ресурсів і найкращою з доступних технологій максимально можливий об'єм продукції [12].

Значний внесок у розвиток теорії ефективності зробили радянські вчені. У період індустріалізації в Радянському Союзі особливо гостро стояло питання нарощення темпів економічного розвитку, через

що в переважній більшості вчені-економісти у СРСР розглядали ефективність у значенні результативності. Один з радянських класиків у сфері теорії ефективності є вчений Т. С. Хачатуров, що визначив категорію «ефективність» як «відношення економічного або соціального ефекту до потрібних для його досягнення витрат» [13].

Сучасний міжнародний стандарт управління ISO: 9000:2000 розглядає ефективність як співвідношення між досягнутим результатом і використаними ресурсами, що свідчить про ресурсний підхід до визначення категорії «ефективність» [14].

А. Д. Шеремет, О. І. Олексюк, С. В. Мочерний визначають ефективність як здатність приносити ефект, результативність процесу, проекту тощо, які визначаються як відношення ефекту, результату до витрат, що забезпечили цей результат [15; 16; 17].

Прихильники другого підходу розглядають «ефективність» з позиції досягнення мети. Основи цього підходу були закладені в кінці XIX сторіччя в новій області соціологічних досліджень – у праксеології, яка розглядає способи діяльності з точки зору їх ефективності. У межах праксеології для того, щоб бути ефективною, діяльність повинна бути результативною, продуктивною або плідною, тобто досягати поставленої мети, «правильною», точною, адекватною, тобто максимально наблизитися до визначеної зразком норми, «чистою», тобто максимально уникати непередбачених наслідків і непотрібних додаткових залучень, «надійною», коли прийоми діяльності тим більш надійні, що більша об'єктивна можливість досягнення цими прийомами очікуваного результату, і послідовною [18]. Один із основоположників праксеології Я. Зеленецький розглядає ефективність, вигідність і економічність як основні критерії ефективної діяльності.

Подальший розвиток підходу до розгляду ефективності з точки зору досягнення мети отримав у низці робіт зарубіжних авторів. Так Д. Хан розглядає «ефективність» як вміння правильно робити намічене [19], П. Друкер вважає, що результативність є наслідком певних процесів, виконання функцій, завдань, досягнення цілей, а ефективність – наслідком правильності таких дій, проте як перше поняття, так і друге є однаково важливими [20].

А. Д. Виварец, Л. В. Дістергефт стверджують, що у найбільш загальному сенсі ефективність будь-якого процесу, будь-якого виду діяльності характеризує ступінь досягнення поставленої мети [21].

Також з позиції досягнення мети «ефективність» розглядає Ю. П. Сурмін, який визначає ефективність як показник успішності функціонування системи для досягнення встановлених цілей [22].

Заслугує особливої уваги трактування ефективності функціонування соціально-економічних систем В. Яніком і Д. Скоттом Сінком [23], які розглядають ефективність з точки зору реалізації цілей підприємства, а також зусиль, що вкладені в їх досягнення. Ефективність пов'язана з економічністю дій. У процесі господарювання важливим є ощадливе використання ресурсів, кількість яких є обмеженою. Важливим є не тільки досягнення поставлених цілей, але й те, скільки витрачено на це ресурсів.

Як бачимо, підхід до розгляду «ефективності» з позиції досягнення мети не суперечить підходу до розгляду «ефективності» в значенні результативності, а скоріше доповнює його. Критеріями цього підходу є відповідність фактичного результату поставленій меті. Ефективність, розглянута з позиції досягнення мети, характеризує якість отриманого результату, а не його кількісне вираження.

О. М. Чернега пропонує наступну загальну системну модель для оцінки ефективності діяльності організації: досягнення цілей; придбання ресурсів; задоволення стратегічних груп; внутрішні процеси [24]. Автор слушно визначає ефективність через досягнення цілей та задоволення інтересів стейкхолдерів за рахунок ефективного використання ресурсів та продуктивні бізнес-процеси.

Узагальнення наявних підходів дозволяє виокремити наступні сутнісні характеристики поняття «ефективність підприємства»:

1. Ефективність є ступенем досягнення підприємством стратегічних цілей діяльності. У сучасних умовах недосягнення підприємством поставлених цілей є ознакою неефективної роботи підприємства.
2. Ефективність є виміром економічності досягнення цілей, тобто характеризується досягненням максимального результату при оптимальному використанні ресурсів.
3. Ефективність досягається шляхом формування оптимальної комбінації ресурсів, частина яких характеризуються унікальністю та складністю копіювання.
4. Ефективність є похідною від задоволення економічних інтересів ключових стейкхолдерів підприємства.
5. Зважаючи на цільову функцію підприємства, основним індикатором ефективності є ринкова вартість останнього.
6. Визначальним чинником ефективності функціонування підприємства є інтелектуальний капітал, який створює цінність підприємства.
7. Ефективність підприємства є важливою детермінантою його економічної безпеки, оскільки створює можливості для самофінансування.

---

8. Ефективність у сучасних нестаціонарних умовах є похідною від здатності швидко запроваджувати зміни та адаптуватись до зовнішніх умов господарювання.

Підсумовуючи вищесказане, можна сформулювати поняття «ефективність» наступним чином: це здатність підприємства створювати вартість, досягаючи стратегічних цілей діяльності, раціонально використовуючи оптимально сформовану комбінацію ресурсів, адаптуючись до змін зовнішнього середовища та задовольняючи економічні інтереси різних стейкхолдерів, що є основою формування економічної безпеки підприємства.

Висновок та перспективи подальших розвідок

Виступаючи фундаментальним принципом функціонування підприємства в ринкових умовах, ефективність функціонування є складною категорією, що пройшла довгий період розвитку, впродовж якого набувала нових сутнісних ознак відповідно до зміни умов господарювання та тенденцій розвитку теорії фірми, концепції цільової функції підприємства, теорії стратегічного менеджменту. Таким чином, у сучасних умовах ефективність підприємства характеризує не лише співвідношення результатів і витрат, а є більш складною характеристикою діяльності підприємства, що потребує нових підходів до класифікації її видів, підходів до побудови системи управління та показників оцінювання. Ці важливі аспекти стануть напрямками для подальшого наукового пошуку.

Список літератури

1. Мен, Т. Богатство Англии во внешней торговле. Меркантилизм / под ред. И. С. Плотникова. – Л., 1935. – 315 с.
2. Говорушко, Т. А. Управління ефективністю діяльності підприємств на основі вартісно-орієнтованого підходу / Т. А. Говорушко, Н. І. Климаш. – Київ: Логос, 2013. – 204 с.
3. Полегенька, М. А. Теоретична сутність економічної категорії "ефективність" / М. А. Полегенька // Агросвіт. – 2016. – №10. – С. 69–74.
4. Осипова, Е. В. Социологическая система Вильфредо Парето / Е. В. Осипова // История буржуазной социологии XIX — начала XX века / Под ред. И. С. Кона. — М.: Наука, 1979. — С. 309-331.
5. Климаш, Н. І. Зародження та розвиток теорії економічної ефективності у працях вчених економістів 16-20 століть / Н. І. Климаш // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. – 2009. – №1. – С. 156–164.
6. Гаррингтон, Э. Двенадцать принципов производительности / Эмерсон Гаррингтон. – М.: Бизнес-информ, 1997. – 198с
7. Николаев, В. М. Экологизация производства и инновационная деятельность / В. М. Николаев // Масла и Жиры. – 2008. – No 2. – С. 3-6.
8. Веблен, Т. Теория праздного класса / Т. Веблен. — М.: ПРОГРЕСС, 1984. — 367 с.
9. Cyert, R. A Behavioral Theory of the Firm / R. Cyert, J. March. — New Jersey, Prentice-HallInc, 1963. – 254 p.
10. Freeman, E. (1984). Strategic Management: a Stakeholder Approach, Pitman, Boston.
11. Мескон, М. Х. Основы менеджменту: пер. з англ. / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М.: Изд-во "Дело, 1998. – 704 с.
12. Leibenstein, H. Allocative Efficiency and X-Efficiency / H. Leibenstein // The American Economic Review. – 56 (1966). – PP. 392-415
13. Хачатуров, Т. С. Эффективность капитальных вложений / Т. С. Хачатуров. – М.: Изд-во "Экономика", 1979. – С. 22
14. Does ISO 9000 certification pay? // ISO Managements System. 2002. Juli — August. P. 3140.
15. Шеремет, А. Д. Комплексный анализ хозяйственной деятельности / А. Д. Шеремет. – М.: ИНФРА-М, 2006. – 415 с
16. Олексюк, О. І. Економіка результативності діяльності підприємства: [Текст]: монографія / О. І. Олексюк. — Міністерство освіти і науки України, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». — К.: КНЕУ, 2008. — 362 с.
17. Мочерний, С. В. Основы економічних знань / С. В. Мочерний. – К: Академія, 2000р. – 303 с.
18. Грицанов, А. А. Новейший философский словарь / А. А. Грицанов. — Мн.: Изд. В. М. Скакун, 1998. — 896 с В
19. Хан, Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга / Д. Хан; пер. с нем. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 800 с
20. Друкер, П. Эффективное управление / П. Друкер: пер. с англ. М. Котельниковой. – М.: Изд-во "Астрель", 2004. – 284 с.
21. Выварец, А. Д. Эффективность производства: теория, методология и методика оценки / А. Д. Выварец, Л. В. Дистергефт // Экономическая эффективность: теория, методология, практика: сб. научн. стат. – Екатеринбург: Изд-во "УГТУ", 2000, С. 323.
22. Сурмин, Ю. П. Теория систем и системный анализ / Ю. П. Сурмин – К.: МАУП, 2003. – 368 с.

-
23. Синк, Д. С. Управление производительностью: планирование, измерение и оценка, контроль и повышение / Д. С. Синк. — М.: Прогресс, 1989. — 528 с.
  24. Чернега, О. М. Системний підхід до управління ефективністю діяльності організації [Електронний ресурс] / О. М. Чернега // Одеський національний економічний університет. — 2014. — Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1764>.
  25. Коуз, Р. Фирма, рынок и право / Рональд Коуз. — М.: Дело, 1993. — 192 с.
  26. Williamson, O. E. Transaction Cost Economics.: Handbook of Industrial Organization / O. E. Williamson; Ed. By R. Schmalensee and R. D. Willig. — Elsevier Science Publishers B. V., 1989. — Vol. 1. — 90 с.
  27. Penrose, E. The Theory of the Growth of the Firm. Oxford / E. Penrose. — Oxford: Oxford University Press, 1995.
  28. Нельсон, Р. Эволюционная теория экономических изменений / Р. Нельсон, С. Унтер — М.: Дело, 2002. — 234 с.

References

1. Maine, T. (1935). *The Wealth of England in Foreign Trade. Mercantilism*.
2. Govorushko, T. A. & Klymash, N. I. (2013). *Managing the efficiency of enterprises on the basis of value-oriented approach*. Kyiv: Logos.
3. Polleg'yanka, M. A. (2016). Theoretical essence of the economic category "efficiency". *Agrosvit*, 10, 69-74.
4. Osipova, E. V. (1979). *Sociological system of Vilefredo Pareto. History of bourgeois sociology of the XIX – beginning of the XX century*. Moscow: Nauka.
5. Klymash, N. I. (2009). The origin and development of the theory of economic efficiency in the writings of economists of the 16th-20th centuries. *Bulletin of the East European University of Economics and Management*, 1, 156-164.
6. Emerson, H. (1997). Twelve principles of performance. Moscow: Business-Inform.
7. Nikolaev, V. M. (2008). Ecologization of production and innovative activity. *Oils and Fats*, 2, 3-6.
8. Veblen, T. (1984). *Theory of the idle class*. Moscow: PROGRESS.
9. Cyert, R., March J. (1963). *A Behavioral Theory of the Firm*. New Jersey, Prentice-Hall Inc.
10. Freeman, E. (1984). *Strategic Management: a Stakeholder Approach*. Pitman, Boston.
11. Meskon, M. H., Albert, M. & Hedouri, F. (1998). *Fundamentals of Management*. Moscow: Case.
12. Leibenstein, H. (1966). Allocative Efficiency and X-Efficiency. *The American Economic Review*, 56, 392-415.
13. Khachaturov, T. S. (1979). *Efficiency of capital investments*. Moscow: Economics.
14. Does ISO 9000 certification pay? (2002). *ISO Managements System*, 3140.
15. Sheremet, A. D. (2006). *Complex analysis of economic activity*. Moscow: INFRA-M.
16. Oleksyuk, O. I. (2008). *The Economics of the Efficiency of the Enterprise's Activity*. Kyiv: KNEU.
17. Mocheryn, S. V. (2000). *Fundamentals of Economic Knowledge*. Kyiv: Academy.
18. Gritsanov, A. A. (1998). *Newest Philosophical Dictionary*. Minsk: VM Skakun.
19. Khan, D. (2004). *Planning and Control: Controlling Concept*. Moscow: Finance and Statistics.
20. Drucker P. (2004). *Effective Management*. Moscow: Astrel.
21. Vyvarets, A. D. & Distergeft, L. V. (2000). Efficiency of production: theory, methodology and evaluation technique. *Economic efficiency: theory, methodology, practice*. YekaterinburgUSTU.
22. Surmin, Yu. P. (2003). *Theory of systems and system analysis*. Kyiv: MAUP.
23. Sink, D. S. (1989). *Performance Management: Planning, Measurement and Evaluation, Control and Enhancement*. Moscow: Progress.
24. Chernega, O. M. (2014). System approach to the management of the organization's effectiveness. *Odessa National University of Economics*. Retrieved from: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1764>.
25. Coase, Ronald. (1993). *Firm, Market and Law*. Moscow: Case.
26. Williamson, O. E. (1989). Transaction Cost Economics. *Handbook of Industrial Organization*, 1, 90.
27. Penrose, E. (1995). *Theory of the Growth of the Firm*. Oxford: Oxford University Press.
28. Nelson, R. & Unter, S. (2002). *Evolutionary theory of economic change*. Moscow: Delo.

Стаття надійшла до редакції 09.10.2017 р.